

Vědomí souvislostí

Vážení čtenáři České besedy a příznivci výtvarné kultury Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Volný cyklus autorských profilů původem českých výtvarných umělců žijících na Slovensku bude pokračovat i v roce 1999 a představí Vám další výtvarníky různých generací i profesí. Zároveň však bude Česká beseda publikovat nový seriál „Vědomí souvislostí“ z našich novějších výtvarných dějin a v soustředění se zejména na moderní umění Československa v 20. století. Tento seriál symbolicky uvádíme malíři, kteří budovali základy našich národních malířských škol v polovině 19. století a kteří se jako studenti setkali na půdě pražské Akademie výtvarných umění. Jsou to dnes už legendární osobnosti - Josef Mánes, Petr Michal Bohůň a Josef Božetěch Klemens.

Akademie výtvarných umění v Praze byla založena 10.9.1799. Již v třicátých letech zde studovali první malíři ze Slovenska A.F. Belopotocký, J.B. Klemens, později P.M. Bohůň, J. Palka a na sklonku století P. Sochán a L. Csordák. Význam Klemense a Bohůňa připomíná J. Kotalík v Almanachu AVU z roku 1979: „Jejich zásluhou se prokazatelně uskutečňuje

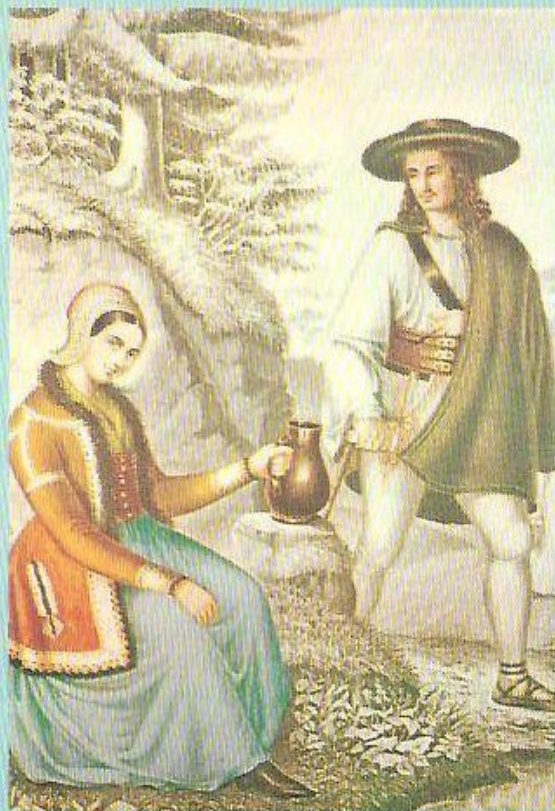
nástup romantizmu ve slovenském maliřství, které se tak z dlouhodobé letargie probouzí k vědomí svých tvořivých sil a inspiračních zdrojů, v přesvědčivém vyjádření přírody a lidu domova; a je v mnohém příznačné, že ve své mladosti jdou bok po boku s Josefem Mánesem, nejednou v bezděčné shodě s jeho ideovými předsevzetími a tvořivými záměry.“

Josef Mánes (1820-1871) studoval na AVU v letech 1835-45 a byl přímým spolužákem Klemense a Bohůně. Maloval přírodu a portréty, obrazy ze života člověka a lidí své doby, historická témata i citlivé poetické motivy. Báží jeho tvorby byl realizmus i romantismus a charakteristická estetika a idealizace se projevila také v jeho slovenských obrazech. Byl členem spolku

▲ **J. MÁNES**
JAN, POSTAVA Z BREZOLUP (detail)

Slovenská lípa (1848), kreslil pro časopis Unia Slawianska a v rámci třech pobytů ve Slezsku, na Hané a Slovensku (1839, 1846 a 1854) vytvořil jedinečný cyklus akvarelových kreseb, cenných etnografických studií i úpinných vyznání krásy a charakteru portrétovaných. Mánes kreslil pod Oravskou Magurou, ve vesnicích na toku Černé Oravy, ale i u Trenčína, Valašské Belé, Trenčanských Teplíc a Opatovce. Jeho záměrem bylo vydat spolu s bratrem Quidem „Galerii národních krojů slovanských“.

▲ **P. M. BOHŮŇ**
SLOVÁCI Z HORNEJ ORAVY
1847, kolorovaná litografie

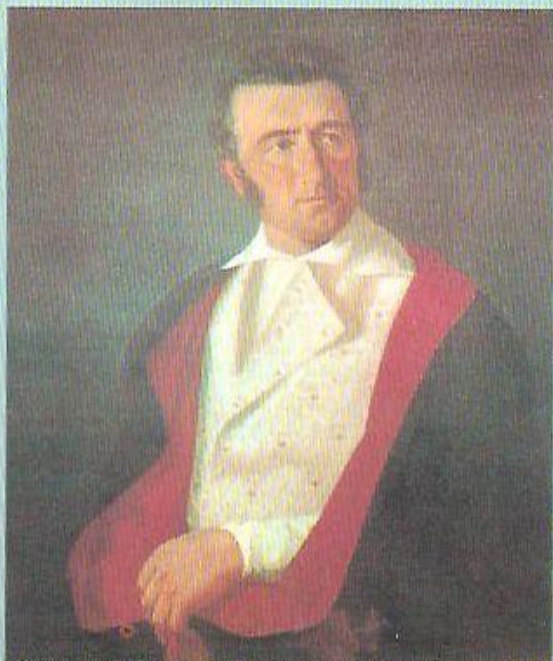
▲ **J. B. KLEMENS**
KRAJINKA S RYBNÍKOM
1850, olej, drevo, 28,2 x 37,5 SNG

▲ **JOSEF MÁNES**
PODOBIZNA PANÍ HAUSILDOVÉ
1851, olej, 98 x 74, NG Praha

Obdobný projekt cyklu litografií Slováků v lidových krojích rozvinul i **Peter Michal Bohúň** (1822-1879).

Rodák z Veličného na Oravě studoval na Akademii v Praze v letech 1843-45. V Praze učil kreslení v rodinách české vlastenecké inteligence, přitahovala ho i Budeč -

▲ **J. B. KLEMENS**
PORTRÉT PRAŽSKÉHO PRIMÁTORA F. FRIDRICHÁ
1841, olej, 78 x 67,5 SNG

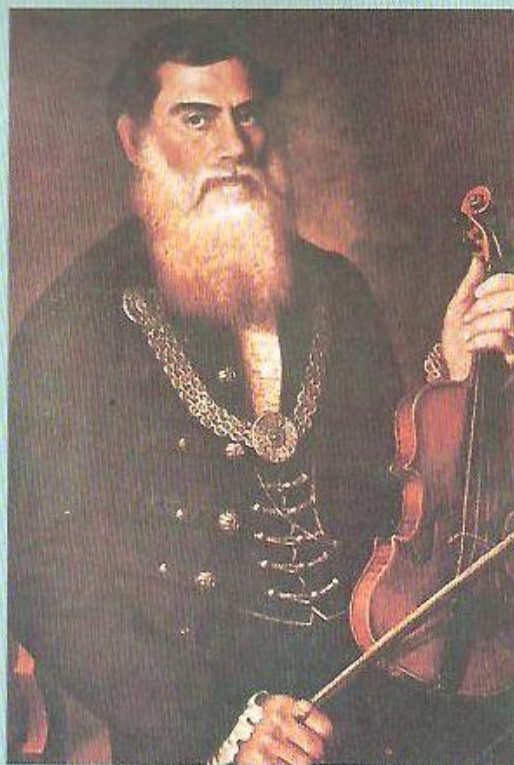
soukromá škola dr. Amerlinga, získal zde vyučny list litografa, přátelil se s P.J. Šafárikem a ilustroval Botaniku Rostlinář S. Presla, zač získal zvláštní uznání a základní čestný list Matice české. Byl též účastníkem shromáždění Martinského memoranda a byl i při otevření a začátek Matice slovenské. Už v roce 1847 vytvořil první sérii kolorovaných litografií slovenských krojů a typů mladých slovenských párů (druhý cyklus vydal na sklonku života též v Praze). P.M. Bohúň kreslil své romanticky idealizované mladé páry na Oravě, Liptově i Spiši, na Pováží, v okolí Zvolena, ale i ve Stupavě. Maloval však i výborné a citlivé portréty. K vrcholným patří portrét jeho manželky Žofie, stylem i duchem blízký Mánesově podobizně paní Hausildové. Prožil část svého života v Liptovském Mikuláši a zde je po něm pojmenovaná galerie.

Z existenčních důvodů a v bídě odešel s rodinou do Polska, kde zemřel v Bialsku-Bialej, jako jeden z mnoha, který doma nebyl prorokem. Nelehké životní osudy měla i osobnost "leonardovského ducha" (jak to

napsal český umělecký historik-zakladatel moderního slovenského dějepisu umění dr. Vladimír Wagner) - umělec a muž jménem **Jozef Božetěch Klemens** (1817-1883).

Rodák z Liptovského Mikuláše studoval na pražské AVU v letech 1836-

43. Zde přijal jméno opata sázavského kláštera, malíře, sochaře, stavitele a básníka Božetěcha z 11. století. Klemens v Praze též učil v rodinách vlastenců, portrétoval osobnosti pražského kulturního a společenského života, experimentoval s dagerotypii, získal profesuru přírodních věd, oženil se a nabyt zde předpoklady pro pozdější polymuzické i polytechnické schopnosti. Byl malířem, sochařem, stavitelem, chemikem, fotografem, geologem i mineralogem, botanikem a vynálezcem v mechanických oborech. Vedle krajinomalby upoutal pozornost především jako malíř nejvýznamnějších osobností našeho národního obrození i jako malíř oltářních obrazů. Byl též autorem obalu na Stanovy Matice slovenské. Po těžkém a bíděném životě zemřel po operaci ve Vídni, kde je i pochován.

▲ **P. M. BOHÚŇ**
PORTRÉT JOŽKA PIŤU
1862, olej

Mánes, Bohúň a Klemens vyrostli v ovzduší slovanských ideálů a romantizmu, existovali blízko sebe s vědomím souvislosti a v kráse i hodnotě člověka našich zemi hledali československou „lepotvárnost“ (L. Rittesberger) a nalézali sílu „prvopostav“ (J.M. Hurban) našich společných, moderních dějin.

Bohumir Bachratý
foto: archiv autora